

2. Гревцов Ю.И. Социология права = Sociology of law: курс лекцій / Ю.И. Гревцов; Асоц. «Юрид.центр», юрид.фак. Санкт-Петербур. Гос. ен-та – СПб. : Юрид.Центр Пресс, 2001. 310 с.

3. Фінін Г.І. Специфіка формування світогляду майбутніх військових фахівців в умовах глобальної деідеологізації. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2016. № 1 (28). С. 27-35.

Попович О.В.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінальної юстиції
Чернівецького юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Томаш Л.В.

*кандидат юридичних наук,
начальник юридичного управління
Чернівецької обласної державної адміністрації*

ЗГОДА НА ВАКЦИНАЦІЮ ЯК ПРАВОВА ПРЕЗУМПЦІЯ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

З метою врегулювання механізмів створення ефективної системи громадського здоров'я в Україні, що сприятиме зміцненню здоров'я населення, запобіганню хворобам та збільшенню тривалості життя був розроблений законопроект № 4142 про систему громадського здоров'я. Проект закону визначає правові, організаційні, економічні та соціальні засади функціонування системи громадського здоров'я в Україні. Серед нововведень пропонується запровадити профілактичні щеплення після медичного огляду особи в разі відсутності в неї відповідних медичних протипоказань. Якщо ж особа та (або) її законні представники відмовляються від обов'язкових профілактичних щеплень, лікар зобов'язаний узяти в них відповідне письмове підтвердження про відмову, а в разі небажання дати таке підтвердження – засвідчити це актом у присутності свідка [1].

Таке опосередковане закріплення даного положення отримало в літературі назву презумпція згоди на вакцинацію.

У зв'язку із цим актуальним є дослідження конструкції «згоди на вакцинацію» на предмет віднесення до категорії правових презумпцій, а саме апіорі правильних тверджень, доки не буде доведено інше.

Правові презумпції широко використовуються в сучасному законодавстві і наявні практично у всіх галузях права. Проте законодавство України не містить визначення поняття «презумпція», а самі презумпції формулюються з використанням різних термінів, які дуже часто не відображають сутності даного феномену. Крім того, не дивлячись на значну кількість наукових робіт, що присвячені правовим презумпціям, в юридичній літературі не склалось єдиного розуміння даного поняття, його ознак та місця в системі техніко-юридичних засобів.

В юридичній доктрині сформувались три підходи до вирішення даної проблеми.

Так, науковці, які розглядають презумпцію в рамках першого підходу, вважають, що вона є головним чином логічною категорією, заснованої на попередньому досвіді (судженнях, припущеннях), яка, будучи закріпленою в законі, дозволяє зробити висновок про наявність чи відсутність юридичних фактів [2, с. 13]. Прихильники цього підходу орієнтуються на широке визначення сфери презумпції, розглядають презумпцію як категорію універсальну, яка широко використовується в різних сферах суспільної діяльності.

Слід зауважити, що правова презумпція при такому підході – одиничний різновид презумпції, що характеризується «свою дією в сфері права, зумовленістю завдань правового регулювання» [2, с. 17]. Проте, ведучи мову про так звані загальнологічні презумпції, прихильники даного підходу не визначають жодного прикладу «позаправової» презумпції. Крім того, особливість цієї позиції полягає в тому, що на перший план в процесі вивчення презумпції виводиться саме логічний аспект, а право постає як одна із сфер її застосування.

Другий підхід полягає в тому, що презумпція розглядається як правова категорія, тобто сам термін «презумпція» вказує на

апріорну належність до правової матерії. Прихильники даної точки зору (Я.Б. Льовенталь [3, с. 56], В.А. Ойгензіхт [4, с. 506] та ін.) відносять презумпцію до числа юридичних правил, положень, прийомів доказового процесу, за допомогою яких можна стверджувати про існування певних обставин, фактів, правових статусів і властивостей. Проблематичність даного підходу полягає в тому, що, по-перше, презумпції відводиться допоміжна роль деякого юридичного прийому; по-друге, презумпція розглядається поза будь-яким зв'язком з нормою права. Інакше кажучи, зазначені автори розуміють презумпцію, як закріплене в законі або таке, що логічно виводиться з нього, правило, згідно з яким після виникнення певних юридичних фактів можна зробити припущення про наявність чи відсутність інших фактів, правовідносин, без надання доказів на їх підтвердження. Водночас, невирішеним залишається питання проте, в якій якості існує презумпція і яким чином забезпечується механізм її дії (виконання).

Третій, так званий «нормативний» підхід пов'язаний з іменами таких учених-правознавців, як М.М. Цуканов [5, с. 506], Д.М. Щокін [6, с. 23-78]. Їх підхід своєрідний тим, що вони терміном «презумпція» охоплюють цілком правову норму, що містить в собі логічний прийом презюмування. Презумпція, таким чином, постає як норма права, яка містить в собі юридичний обов'язок для правопорушника та інших осіб визнати презюмуємий факт встановленим при наявності вихідних фактів. В цьому випадку відбувається змішування підходів до розуміння сутності змісту категорії.

Наявність такого різноманіття точок зору на дане правове явище зумовлюють існування безлічі визначень поняття «презумпція». Крім того, потрібно враховувати, що кожен автор, вносячи нововведення в теорію правових презумпцій, робить акцент на тих чи інших її істотних ознаках.

З огляду на зазначене, дослідження презумпції згоди на вакцинацію багатоаспектне, комплексне та повинно включати вивчення питань її поняття, ознак, структури, способів спростування, правил застосування та механізму дії.

Як результат досвіду правові презумпції відіграють важливу регулятивно-організуючу роль у сфері правотворчості,

правозастосування, у судовій, прокурорській і слідчій діяльності, здійснюють вплив на становлення і розвиток правосвідомості, зміцнення законності і правопорядку. Виступаючи в якості прийому правового регулювання, вони є корисними та необхідними при виникненні різних «нестандартних ситуацій», водночас ними послуговуються і при звичайному, нормальному функціонуванні правової системи.

Залишаючись, осторонь дискусії про сутність категорії «презумпція згоди на вакцинацію», зупинимось детальніше на проблемі способу її закріплення. Так, опосередкована презумпція, яка не має безпосереднього закріплення та може бути виведена лише шляхом логічного аналізу правових норм обумовлює проблеми щодо її виявлення та застосування на практиці.

Є.Ю. Веденєєв зазначає, що для однозначного застосування припущення повинні закріплюватися в законах і формулюватися так, щоб не було потреби в їх тлумаченні [7, с. 46]. Цю точку зору розділяє і М.М. Цуканов. Учений вважає, що єдино виправданим є тільки прямий спосіб закріплення презумпцій [5, с. 507].

Протилежну позицію висловлює з даного питання Ю.А. Серіков, вважаючи, що непрямі презумпції мають право на існування, тому що дозволяють суду вирішувати найскладніші справи і є судовими презумпціями [8, с. 19].

На нашу думку, непрямі презумпції мають право на існування, однак визначення презумпції згоди на вакцинацію як непрямой не сприяє ефективному правовому регулюванню, оскільки не відповідає чинному законодавству України, зокрема ст. 43 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я»: «згода Інформованого пацієнта необхідна для застосування методів діагностики, профілактики та лікування. Щодо пацієнта віком до 14 років (малолітнього пацієнта), а також пацієнта, визнаного в установленому законом порядку недієздатним, медичне втручання здійснюється за згодою їх законних представників; ст. 12 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб»: «повнолітнім дієздатним громадянам профілактичні щеплення проводяться за їх згодою після надання об'єктивної інформації про щеплення,

наслідки відмови від них та можливі поствакцинальні ускладнення. Особам, які не досягають п'ятнадцятирічного віку чи визнані у встановленому законом порядку недієздатними, профілактичні щеплення проводяться за згодою їх об'єктивно інформованих батьків або інших законних представників. Особам віком від п'ятнадцяти до вісімнадцяти років чи визнаним судом обмежено дієздатними профілактичні щеплення проводяться за їх згодою після надання об'єктивної інформації та за згодою об'єктивно інформованих батьків або інших законних представників цих осіб».

Список використаних джерел:

1. Проект Закону про систему громадського здоров'я. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70025 (дата звернення: 15.11.2017).
2. Бабаев В.К. Презумпции в советском праве. Горький: Изд-во ГВШ МВД СССР, 1974. 124 с.
3. Леовенталь Я.Б. К вопросу о презумпциях в советском гражданском процессе. *Советское государство и право*. 1949. № 6. С. 55-64.
4. Ойгензихт В.А. Понятие гражданско-правовых презумпций. *Советское государство и право*. 1975. № 10. С. 25-33.
5. Цуканов Н.Н. О критериях правовой презумпции. Законотворческая техника в современной России: состояние, проблемы, совершенствование : сборник статей: в 2-х т. ; под ред. В.М. Баранова. Н.Новгород, 2001. С. 502-510.
6. Щекин Д.М. Юридические презумпции в налоговом праве: учебное пособие ; под ред. С.Г. Пепеляева. Москва: МЗ Пресс, 2002. 252 с.
7. Веденеев Е.Ю. Роль презумпций в гражданском праве, арбитражном и гражданском судопроизводстве. *Государство и право*. 1998. № 2. С. 43-49.
8. Сериков Ю.А. Презумпции в гражданском судопроизводстве ; науч. ред. В.В. Ярков. Москва: Волтерс Клувер, 2008. 169 с.